

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкриваються теоретичні підходи та педагогічні умови формування готовності майбутніх молодших спеціалістів музичного мистецтва до самоосвітньої діяльності. Актуальність статті зумовлено необхідністю забезпечення умов для професійного саморозвитку майбутніх фахівців. Методами дослідження є теоретичний аналіз наукових джерел, систематизація, класифікація, порівняння та узагальнення інформації. Теоретичним базисом результативного формування готовності майбутніх музикантів до самоосвітньої діяльності доцільно розглядати культурологічний, особистісно-діяльнісний та компетентнісний підходи. На основі цих теоретичних підходів були визначені педагогічні умови формування зазначеної готовності студентів до самоосвіти. Першою з них є розширення системи знань про сутність самоосвіти, її специфіку в професійному зростанні майбутніх викладачів мистецьких дисциплін. Провідним методичним інструментарієм її реалізації є спеціальний курс “Самоосвіта молодших спеціалістів музичного мистецтва”, який орієнтував на участь студентів у дискусіях та обговореннях. Другою умовою є залучення майбутніх фахівців-музикантів до навчально-дослідницької діяльності задля поступового формування в них умінь самоосвіти. Відповідно до цього були розроблені та апробовані модифікаційні та креативні навчально-дослідницькі завдання. Важливими були креативні завдання педагогічного характеру, які слугували формуванню професійно важливих знань та вмінь майбутнього викладача музики. Третьою умовою є забезпечення консультативного супроводу студентів з метою вироблення індивідуально відповідної траєкторії саморозвитку. Ми впровадили тьюторську роботу, котра передбачала взаємодію між студентами першого та четвертого років навчання, в якій старші студенти допомагали організувати самоосвітню діяльність, визначати цілі саморозвитку та коригувати індивідуальну траєкторію професійного зростання. Перспективи дослідження вбачаються нами у вивченні організації самостійної роботи майбутніх музикантів як засобу активізації їхньої професійної самоосвіти.

Ключові слова: самоосвітня діяльність, готовність, майбутній фахівець, молодший спеціаліст, музичне мистецтво.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти в Україні пріоритетним стає підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців до самоосвіти, самовдосконалення та саморозвитку. Розв’язання цієї проблеми – саме в напрямі професійної підготовки майбутніх молодших спеціалістів музичного мистецтва – дозволяє вирішити важливі науково-практичні завдання, серед яких активізація формування таких важливих компетентностей, як: переносити фахові знання в інші площини, в тому числі в площину професійно-педагогічної діяльності; проєктувати та організовувати власну пізнавальну діяльність, здійснювати глибокий аналіз сучасних проблем у галузі мистецтва і культури; проводити критичне оцінювання культурно-мистецьких заходів тощо.

Проблема формування готовності майбутніх фахівців розглядалася в таких ракурсах, як оптимізація професійної підготовки педагогічних кадрів (А. Линенко [5], В. Орлов [7]), молодших спеціалістів музичного мистецтва (О. Бортнікова [1]), організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти (О. Григорович [3], Ф. Бьотчер, Ф. Тіль [9]), формування їхніх компетентностей (М. Князян, Н. Мушинська [4]).

Поряд із цим питання про інновацізацію підготовки майбутніх молодших спеціалістів музичного мистецтва до самоосвітньої діяльності залишається актуальним та потребує більш детального вивчення.

Мета статті – розкрити базис та педагогічні умови формування готовності майбутніх молодших спеціалістів музичного мистецтва до самоосвітньої діяльності; завданнями є такі: схарактеризувати теоретичні підходи формування окресленої готовності, висвітлити педагогічні умови та методичний інструментарій їх реалізації задля підвищення ефективності формування готовності студентів до самоосвіти.

Вивчення наукових джерел [1; 3–5; 7], освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста галузі знань “Культура і мистецтво”, спеціальності “Музичне мистецтво” [8] переконує в необхідності висвітлення таких важливих підходів, котрі становлять теоретичний базис формування готовності студентів до самоосвіти, як культурологічний, особистісно-діяльнісний та компетентнісний.

Аналізуючи культурологічний підхід, насамперед слід зазначити, що з позиції науковців-філософів поняття “культура” висвітлюється як система надбіологічних програм діяльності, поведінки та спілкування людини, котрі й забезпечують можливість відтворювати та змінювати суспільне життя. Ці програми репрезентовані ідеалами, віруваннями, ціннісними орієнтирами, соціальними цілями, зразками діяльності та поведінки, ідеями, гіпотезами, знаннями тощо [6, с. 527]. Науковці-педагоги акцентують на соціальних та індивідуальних аспектах вияву культури, зокрема, сутність окресленого поняття розкривається як “сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, що відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності” [2, с. 182]. При цьому

в соціальному ракурсі культура відображає духовне життя соціуму; в індивідуальному – рівень освіченості й вихованості людей та володіння ними певною сферою знань і діяльності.

Культурологічний підхід до організації самоосвітньої діяльності майбутніх молодших спеціалістів музичного мистецтва, формування відповідної готовності орієнтує на оволодіння полікультурними знаннями, що віддзеркалюють унікальність культурної спадщини кожного етносу, його світобачення, традицій, результатів соціальної практики й виробництва.

Відповідно до окресленого вище самоосвітня діяльність майбутніх фахівців-музикантів має передбачати виховання культурного плюралізму, формування широкої системи знань про досягнення різних народів у галузі музичного мистецтва, оволодіння вміннями інтерпретувати різні твори.

Від майбутнього викладача в початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах вимагаються вміння вивчати самостійно культурну спадщину людства та доносити ці знання до учнів, виявляючи педагогічну майстерність та професіоналізм.

Отже, культурологічний підхід спрямовує студентів насамперед на самостійне оволодіння знаннями про досягнення різних країн у галузі музики, навичками майстерно виконувати твори різних жанрів та передавати отримані знання й вміння молодому поколінню, виховуючи в ньому любов до мистецтва, повагу до традицій та здобутків різних етносів.

Не менш важливим є й особистісно-діяльнісний підхід до формування готовності майбутніх молодших спеціалістів музичного мистецтва до самоосвітньої діяльності, оскільки він передбачає чітку організацію самоосвіти (її цілей, програми, методів самодіагностики тощо) згідно з особливостями розвитку кожного окремого студента. Викладачу є доцільним забезпечити систему заходів з розвитку у студентів знань про те, як розробляти програму самоосвіти, вибирати джерела, аналізувати інформацію, систематизувати її та узагальнювати. Має значення й формування у студентів знань про методи діагностики власних досягнень, що дозволить визначати перспективний саморух як професіонала.

Слід акцентувати на тому, що самоосвітня діяльність майбутнього музиканта дозволяє йому розширювати не лише власну ерудицію, але й простір професійних можливостей, насамперед інтерпретувати різні музичні твори, збагачувати знання й досвід учнів, вносити певні інновації в процес музично-виконавської та методичної роботи, а здійснюючи рефлексію самоосвітньої діяльності, він оцінює власні практичні досягнення, їхню цінність для розвитку соціуму. У контексті особистісно-діялісного підходу актуалізується здатність генерувати оригінальні ідеї, аргументувати їх та втілювати в навчально-виховному процесі, захищати власну позицію, переконувати інших у правильності вибору методів викладання музичних дисциплін. Окрім цього, спостерігається активізація критичного, аналітичного мислення, вміння концентрувати власні зусилля задля досягнення мети, правильно розподіляти свій час, проєктувати кожний етап самоосвіти. За цих обставин студент досягає не лише соціально-корисних результатів, а й набуває певних нових особистісних утворень (мотиваційних, когнітивних, операційних).

Формування окреслених новоутворень в особистості майбутнього молодшого спеціаліста музичного мистецтва має місце й у контексті компетентнісного підходу. Як відомо [4, с. 88], компетентність відображає потреби успішно виконувати певні завдання індивідуального та соціального характеру; вона базується на єдності знань, практичних умінь, ставлень, професійно важливих якостей фахівця (для майбутнього музиканта це, на нашу думку, передусім креативність, емоційність, виразність, комунікабельність, наполегливість, сумлінність, самостійність, впевненість у собі тощо).

Компетентнісний підхід до формування готовності майбутніх молодших спеціалістів музичного мистецтва до самоосвітньої діяльності орієнтує на розвиток здатності отримувати й опрацьовувати інформацію (як у ході аналізу наукових джерел, так і в процесі взаємодії з професіоналами) задля розширення своїх знань та оволодіння навичками виявлення елементів музично-стильової системи, демонстрації власної творчої концепції музичних творів, організації культурно-мистецьких заходів, застосування професійних знань в умовах не лише сольного та камерно-інструментального виконання музичних творів, а й педагогічної діяльності.

Відповідно до окреслених підходів нами було розроблено та апробовано такі педагогічні умови формування готовності студентів до самоосвітньої діяльності:

- розширення системи знань про сутність самоосвіти, її специфіку в професійному зростанні майбутніх викладачів мистецьких дисциплін;
- залучення майбутніх фахівців-музикантів до навчально-дослідницької діяльності задля поступового формування в них умінь самоосвіти;
- забезпечення консультативного супроводу студентів з метою вироблення індивідуально відповідної траєкторії саморозвитку.

Задля реалізації першої педагогічної умови нами був розроблений спеціальний курс “Самоосвіта молодших спеціалістів музичного мистецтва”, котрий містив лекції за такими темами: “Самоосвітня діяльність: сутність та структура”, “Історичні витоки проблеми самоосвіти спеціалістів музичного мистецтва”, “Теоретичні засади самоосвітньої діяльності студентів музичних коледжів”, “Методи організації самоосвіти молодших спеціалістів музичного мистецтва”, “Методики оцінки й самооцінки досягнень у самоосвітній діяльності”. На лекційних заняттях викладачами організовувалися дискусії, до яких студенти мали завчасно

підготуватися. Такий підхід дозволив активізувати критичне ставлення студентів до матеріалу лекцій, переосмислити його крізь призму набутого досвіду самоосвітньої діяльності, мотивів, життєвих цілей. Окрім цього, студенти брали активну участь і в обговореннях оптимальності дистанційних видів навчально-пізнавальної діяльності, їхньої ролі в актуалізації вмінь самовиховання й самонавчання.

Знання, отримані на лекційних заняттях, поглиблювалися протягом навчально-дослідницької діяльності, організація якої заявлена в другій педагогічній умові. Нами було розроблено й впроваджено систему навчально-дослідницьких завдань, перший рівень яких (модифікаційні) передбачав дослідження та вибір інформації відповідно до певного алгоритму, а другий (креативний) – створення власних прийомів навчання мистецьких дисциплін у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах.

Наприклад, виконуючи модифікаційні навчально-дослідницькі завдання, студенти мали підготувати есе порівняльного характеру про творчість музикантів однієї країни та/або декількох країн, реферат про улюблених виконавців творів певного музичного жанру, написати твір про вплив на своє рішення стати фахівцем-музикантом якогось діяча музичного мистецтва. Упроваджувалися й завдання, котрі передбачали характеристику компонентів музичного сприйняття (музичного слуху, мислення, пам'яті, емоційного відгуку) в кожного учня певного дитячого колективу.

Креативні навчально-дослідницькі завдання були спрямовані на аналіз варіантів виконання певного твору різними відомими музикантами й вироблення та аргументації власної творчої концепції. Важливими були й завдання організувати культурно-мистецькі заходи, передусім розробляти програми святкових музичних вечорів, конкурсів, зустрічей з відомими музикантами Одещини.

Наголосимо на особливій ролі креативних навчально-дослідницьких завдань саме педагогічного характеру, оскільки вони слугували формуванню вмінь самоосвіти не лише в галузі суто музичного мистецтва, а й у сфері професійно-методичної роботи майбутнього викладача музики. Наприклад, студентам було запропоновано розробити програми проведення таких заходів, як-от: бесіди з дітьми за темою “Сучасні проблеми в галузі музичного мистецтва”, прес-конференції з проблеми взаємодії з аудиторією в процесі інтерпретування музичного твору, дискусій за темами “Методи музичного виховання: досвід та інновації”, “Оптимальні прийоми формування музичних навичок: що я міг би запропонувати”, “Засоби підвищення ефективності дистанційного навчання мистецтвознавчих дисциплін”. Завдання цього рівня передбачали й підготовку програм організації музичних гуртків, планів уроків музики для певного класу початкової школи.

Третя педагогічна умова (забезпечення консультативного супроводу студентів з метою вироблення індивідуально відповідної траєкторії саморозвитку) була реалізована в навчально-виховному процесі з використанням потенціалу тьюторської роботи. Зокрема, були створені групи студентів першого року навчання (по 3–4 особи), в організації самоосвітньої діяльності яким допомагав студент третього або четвертого курсів, котрий і призначався тьютором. Саме він орієнтував, як і де знайти необхідну інформацію, консультував щодо засобів її опрацювання, допомагав підготувати презентації, перевіряв якість програм творчих вечорів, зустрічей, конкурсів тощо. Тьютор за допомогою викладача-куратора проводив консультації з конкретизації цілей самовдосконалення творчих здібностей кожного окремого студента, допомагав у визначенні літературних джерел, які слід було прочитати, контролював досягнення проміжних цілей реалізації визначеної траєкторії саморозвитку, вносив певні корективи до неї. Така взаємодія між студентами початкового та випускного років навчання сприяла активізації командної роботи, комунікації професійно-педагогічного характеру, вихованню толерантності, емпатії, взаємоповаги.

Висновки. Теоретичним базисом ефективного формування готовності майбутніх молодших спеціалістів музичного мистецтва до самоосвітньої діяльності доцільно розглядати культурологічний, особистісно-діяльнісний та компетентнісний підходи. На основі цих теоретичних підходів були визначені педагогічні умови підвищення ефективності формування зазначеної готовності до самоосвіти: розширення системи знань про сутність самоосвіти, її специфіку в професійному зростанні майбутніх викладачів мистецьких дисциплін (методом реалізації цієї умови виступив спеціальний курс “Самоосвіта молодших спеціалістів музичного мистецтва”); залучення майбутніх фахівців-музикантів до навчально-дослідницької діяльності задля поступового формування в них умінь самоосвіти (були розроблені та апробовані модифікаційні та креативні навчально-дослідницькі завдання); забезпечення консультативного супроводу студентів з метою вироблення індивідуально відповідної траєкторії саморозвитку (була організована тьюторська робота, котра передбачала допомогу тьюторами організувати самоосвітню діяльність). Перспективи дослідження вбачаються нами в поглибленому вивченні питань організації самостійної роботи майбутніх фахівців музичного мистецтва як засобу активізації їхньої професійної самоосвіти.

Використана література:

1. Bortnikova O. V. Methodology of upbringing of adaptive style of leadership of students of schools of culture and art. *Actual Problems of Science and Education APSE* – 2018. Held in Budapest on 28th of January 2018. URL: <http://scaspee.com/all-materials/actual-problems-of-science-and-education-apse-2018>
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Григорович О. В. Науково-пізнавальна компетентність студентів : сутність, структура та засоби формування. *Науковий вісник Південноукраїнського національного університету імені К. Д. Ушинського* : зб. наук. праць. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2008. № 10–11. С. 176–184.

4. Kniazian M., Mushynska N. The Formation of Translators' Research Competence at the Universities of Ukraine. *The Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*. 2019. University of Niš, Republic of Serbia. Vol. 7, No 1. P. 85–94. URL: <https://doi.org/10.22190/JTESAP1901085K>
5. Линенко А. Ф. Професійна ідентичність в контексті професійної підготовки майбутнього вчителя: теоретичний аспект дослідження. *Наука і освіта*. 2016. № 1. С. 72–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2016_1_16
6. Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. 3-е изд., исправл. Минск : “Книжный дом”, 2003. 1280 с.
7. Орлов В. Ф. Методологічні проблеми художньо-педагогічної освіти. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент* : зб. наук. праць. Київ, 2008. Вип. 3. С. 108–128.
8. Профіль освітньо-професійної програми. Молодший спеціаліст з музичного мистецтва. Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра (коледж). 2018. URL: <http://www.glierinstitute.org/ukr/rules/2018/04/osp-ms.pdf>
9. Thiel F., Böttcher F. Modellierung fächerübergreifender Forschungskompetenzen. *Neues Handbuch Hochschullehre*. Berlin : Raabe, 2014. I.2.10. S. 109–124. URL: https://www.fuberlin.de/sites/fof/_media/Thiel_Boettcher_2014

References:

1. Bortnikova O. V. Methodology of upbringing of adaptive style of leadership of students of schools of culture and art. *Actual Problems of Science and Education APSE – 2018*. Held in Budapest on 28th of January 2018. [in English]. <http://scaspee.com/all-materials/actual-problems-of-science-and-education-apse-2018>.
2. Honcharenko S. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv : Lybid, 1997. 376 s. [in Ukrainian].
3. Hryhorovych O. V. Naukovo-piznavalna kompetentnist studentiv : sutnist, struktura ta zasoby formuvannya [Scientific and cognitive competence of students : the essence, structure and means of formation]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho* : zb. nauk. prats. Odesa : PNU imeni K. D. Ushynskoho, 2008. № 10-11. S. 176-184. [in Ukrainian].
4. Kniazian M., Mushynska N. The Formation of Translators' Research Competence at the Universities of Ukraine. *The Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*. 2019 : University of Niš, Republic of Serbia. Vol. 7, No 1. P. 85-94. [in English]. <https://doi.org/10.22190/JTESAP1901085K>
5. Lynenko A. F. Profesiina identychnist v konteksti profesiinoy pidhotovky maibutnoho vchytelia: teoretychnyi aspekt doslidzhennia [Professional Identity in Terms of Future Teachers : Theoretical Aspect]. *Science and Education*. 2016. № 1. S. 72-77. [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2016_1_16
6. Noveyshiy filosofskiy slovar [The latest philosophical dictionary]. Sost. A. A. Gritsanov. 3-e izd., ispravl. Minsk : “Knizhnyi dom”, 2003. 1280 s. [in Russian].
7. Orlov V. F. Metodolohichni problemy khudozhno-pedahohichnoi osvity [Methodological problems of art and pedagogical education]. *Mystetska osvita: zmist, tekhnolohii, menezhment*: zb. nauk. prats. K., 2008. Vyp. 3. S. 108-128. [in Ukrainian].
8. Profil osvitno-profesiinoy prohramy. Molodshyi spetsialist z muzychnoho mystetstva [Profile of educational and professional program. Junior Specialist in Musical Arts]. Kyivskiy instytut muzyky im. R. M. Hliiera (koledzh). 2018. [in Ukrainian]. <http://www.glierinstitute.org/ukr/rules/2018/04/osp-ms.pdf>
9. Thiel F., Böttcher F. Modellierung fächerübergreifender Forschungskompetenzen. *Neues Handbuch Hochschullehre*. Berlin: Raabe, 2014. I.2.10. S. 109-124. [in German]. https://www.fuberlin.de/sites/fof/_media/Thiel_Boettcher_2014

Kniazian M. O., Hryhorovych O. V. The theoretical basis and pedagogical conditions to form the readiness for self-educational activities of future junior specialists in music

The article reveals the theoretical approaches and pedagogical conditions to form the readiness of future junior specialists in music for self-educational activities. The relevance of the article is due to the need to provide conditions for professional self-development of future specialists. The research methods are theoretical analysis of scientific sources, systematization, classification, comparison and generalization of information. It is expedient to consider culturological, personal-active and competence approaches as a theoretical basis for the effective formation of the future musicians' readiness for self-educational activities. On the basis of these theoretical approaches the pedagogical conditions to form the readiness for self-education were defined. The first of them is the expansion of the system of knowledge about the essence of self-education, its peculiarities in the professional growth of future teachers of art disciplines. The leading methodological tool for its implementation is a special course “Self-education of junior specialists in music”, which focused on the participation of students in discussions and debates. The second condition is the involvement of future musicians in research activities for the gradual formation of their self-education skills. Accordingly, modification and creative research tasks were developed and tested. The creative pedagogical tasks were important as they served to form the professionally important knowledge and skills of the future teacher. The third pedagogical condition is to provide consultative support in order to develop individual trajectory of student's self-development. We introduced tutoring work, which involved interaction between students of the first and fourth years of study, in which senior students helped to organize self-educational activities, set goals for self-development and correct the individual trajectory of professional growth. We see the prospects of this research in the study of the organization of future musicians' independent work as a means to activate their professional self-education.

Key words: self-educational activities, readiness, future specialist, junior specialist, musical art.